

НАШ ЈЕЗИК

Књига XLIV

Св. 1–2 (2013)

САДРЖАЈ

Чланци

О облицима фитонима <i>налеј</i> (МИЛИЦА РАДОВИЋ ТЕШИЋ).....	3
Именица <i>криза</i> у савременом српском језику (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ).....	13
Именица <i>учиџел</i> у лексичком систему српског језика (БОЈАНА МИЛОСАВЉЕВИЋ).....	29
Формирање дискурса основношколског уџбеника – законитости колокације и конкорданције (СЛАВКО СТАНОЈЧИЋ).....	45
О идентификовању логичког субјекта и његовом представљању у описним речницима српског језика (АЛЕКСАНДРА МАРКОВИЋ).....	75
О 'госту' и 'гостопримству' у језику и речнику српског језика (РАДОЈКА ВУКСАНОВИЋ).....	91
Фигуре хармоничног противуречја у изражавању средњошколаца (ЈЕЛЕНА СТЕВАНОВИЋ).....	103
О народској лексиси у Речнику САНУ (НАТАША МИЛАНОВ).....	121
Глаголи рађања у српском језику (лексичкосемантички аспект) (МИЛИЦА СТОЈАНОВИЋ).....	135

Прикази

Милош Ковачевић, <i>Грамаџичка џиџања српскога језика</i> (ДРАГАНА РАТКОВИЋ).....	151
Зборник радова <i>На џочецима модерне српске филологије</i> (АНА РАНЂЕЛОВИЋ).....	159
Зборник радова <i>Језик, књижевносџи, вредносџи: језичка исџираживања</i> (МИЛИЦА СТОЈАНОВИЋ).....	163

РАДОЈКА ВУКСАНОВИЋ
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

О 'ГОСТУ' И 'ГОСТОПРИМСТВУ' У ЈЕЗИКУ И РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА*

На основу семантичке анализе лексеме *госӣ*, њених семантичких и творбених еквивалената (*гозба, гостиӣӣи, гостіо̄љубље; званица, милогосӣ, званик, ѿлазник, ѿложајник, ѿзваник, бргуљар, дочеканик, долибаша, гибаничар, извањац, мусафир*) и њихове реализације у синтагматским спојевима (*велики гості̄, мали гості̄, сиӣидни гості̄*), фразеолошким јединицама (*незвану гостіу мјесто за враӣӣма, нијесам га ѿгачом звао, држи (има, води) оӣворену кућу*) и пословицама (*госӣ у кућу, Бог у кућу*) у раду се разматрају елементи семантичког и концептуалног поља 'гостопримства' који указују на српску културу и традицију. Грађа за анализу је узета из Речника САНУ и неколико етнографскиф извора.

Кључне речи: семантичка анализа, концептуално поље 'гостопримства', лексички аспекти, етнографски аспекти, српски језик.

1.0. У српској културној традицији 'госту' и 'гостопримству' придаје се велика важност. Колику важност у српској култури имају ови појмови, поред осталог, показује и велики број речи којима се именује, означава или квалификује све оно што је у вези са 'гостом' – позивање, примање, дочекивање и испраћање госта, опхођење према госту, храна и пиће које се припрема за госте, просторија намење-

---

* Овај рад је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (бр. 178009), који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

на гостима и сл., као што су: *гозба, гостийиџи, гостийиџељ, гостйољубље, гостйољубац, гостиймице, гостийинка, гостийинсїво, званица, милогосї, званик, ѿлазник, ѿоложајник, ѿозваник, бргуљар, дочеканик, долибаша, гибаничар, извањац, мусафир; велики гостїи, мали гостїи, сїидни гостїи; незвану гостїу мјестїо за враїиима, нијесам га ѿогачом звао, држи (има, води) оїворену кућу; гостї у кућу, Бог у кућу*) и др.

1.1.1. За гостопримство као словенски обичај, како наводи Д. Мршевић Радовић, заинтересовао се још половином XIX века В. Богишић. Касније је о гостопримству говорио и В. Чајкановић покушавајући да објасни како је гостопримство постало значајно у словенској, германској и италској култури. Како се показало у тим истраживањима, постоје различите теорије о настанку гостопримства, од теорије радозналости, преко теорије користи и теорије религијског табуа до теорије о теоксенији, указивања почасту божанствима.

1.1.2. Према теорији радозналости, гостољубље је одлика простих народа који у пружању гостопримства дошљаку, странцу виде начин да се обавесте о њему, његовим мислима и да сазнају какве су му намере. Према теорији користи, гостопримство се најпре пружало трговцима са стране како би се успоставиле трговачке, пословне везе са њима и тако придобила нека корист. Према теорији религијског табуа, примитивни човек је примао незнанца у свој дом плашећи се да не навуче на себе божји гнев уколико не угости придошлицу. Према теорији о теоксенији, људи су веровали у путујућа божанства, па су се трудили да сваког незнанца што боље дочекају мислећи да тако госте и дочекују саме богове (према Мршевић Радовић 2012: 92).

1.1.3. Ма колико ове теорије међу собом биле опречне, сматрамо да гостопримство свакако садржи од свега наведеног. Радозналост да се што више сазна о гостима препознајемо у данас сасвим уобичајеним куртоазним питањима госту: *Како си?, Шиша има ново?, Како живиши?, Како су ѿвоји?* и сл. Стицање какве користи, материјалне или нематеријалне, препознајемо у дечјем радовању прослављања рођендана и радовању рођенданским поклонима, али и у позивању у госте (на ручак, вечеру) оних до чијег пријатељства, дружења је некеме стало из различитих побуда (пословни ручак, пословна вечера итд.). Домаћиново страховање да се не огрешу о госта и домаћинова радост пружања гостопримства госту, као радост при испуњавању свете дужности онога који верује у бога, добро и правичност, посебно је изражено у обичајном и обредном прослављању важних датума (крсних слава, венчања, рођења детета, крштења, сахрана и сл.).

2.0. Ослањајући се на досадашња истраживања о гостопримству, појам 'гостопримства' у српској традицији и култури желимо

употпунити и анализом лексикографске грађе из Речника САНУ. Овај речник, ризница српске традиционалне културе, пружа обиље језичке грађе на основу које се у великој мери може сагледати овај културни феномен. На најбитније карактеристике овог феномена указује семантичко и творбено гнездо лексеме *гос̄тӣ*, других лексема њених семантичких еквивалената, њихових синтагматских спојева, фразеологизми и пословице, као и примери потврда њихове употребе који заједно са изабраним етнографским изворима представљају значајну грађу за ову тему.

2.1. Деривационо гнездо мотивисано лексемом *гос̄тӣ* веома је богато и обухвата деривате различитих степена, различитих творбених модела и различите семантике, као што су централне лексеме овог семантичког поља: *гос̄тӣојримс̄тӣо*, (*у*)*гос̄тӣӣӣӣӣ*, *гос̄тӣољубље*, *ӣогос̄тӣӣӣӣӣ*, *гос̄тӣоваӣӣӣ*, *гос̄тӣољубац*, *гос̄тӣӣоница*, *угос̄тӣӣӣӣел* и сл., или пак лексеме његове периферије територијално или временски ограничене употребе, типа: *гос̄тӣољуб*, *одгос̄тӣӣӣӣӣ*, *гос̄тӣљив*, *гос̄тӣилница*, *гос̄тӣидба*, *гос̄тӣӣја*, *гос̄тӣӣлишӣӣӣе*, *гос̄тӣилни*, *гос̄тӣилник*, *гос̄тӣӣӣља*, *гос̄тӣимице*, *гос̄тӣинац*, *гос̄тӣиник*, *гос̄тӣиона* и др.

Детаљна анализа семантичко-деривационог потенцијала лексеме *гос̄тӣ* и њених семантичких еквивалената од великог је значаја за издвајање елемената концептуалног поља 'гостопримства', али ћемо истраживање овом приликом ограничити на оне елементе значења релевантне за феномене српске културе и традиције.

3.0. У Речнику САНУ лексема *гос̄тӣ* је представљена у оквиру шест значења, од којих су три подзначења основног значења. Њена полисемна и концептуална структура у Речнику је представљена и употребом ове лексеме у изразима и народним пословицама. Осим основног значења „особа која је у посети код неког кући“, лексема *гос̄тӣ* има и два значења ограничене временске употребе. Тако је у Речнику САНУ потврђено да се речју *гос̄тӣ* некада називао и „страни трговац“, а у богомилској црквеној терминологији њом се означавао и „свештеник вишег реда“.

3.1. Семна структура основног значења лексеме *гос̄тӣ* у Речнику САНУ представљена је дефиницијом на следећи начин гост 1а „особа која је у посети код неког кући; особа позвана на свечаност (пријем, обед и сл.), званица“. Из семног потенцијала основног значења изведена су и три подзначења. Два подзначења су заснована на компонентама из сфере пословања гост 1б, у туризму и угоститељству *гос̄тӣом* се назива „онај који борави у хотелу, летовалишту, бањи и сл., односно посетилац кафане, ресторана“; гост 1в, у спорту, науци, култури и уметности *гос̄тӣом* се назива и „онај који присуствује

каквом скупу или привремено сарађује у раду неке установе, онај који гостује, извођач (појединац или ансамбл, екипа и сл.) неког програма изван места сталног наступања“. Из ова два подзначења проистекло је и треће, којим се значење лексеме *госӣ* и сам појам-концепт проширује значењем гост 1г 'посетилац уопште'.

3.2. Из семантичке структуре основног значења лексеме *госӣ* можемо издвојити следеће елементе његовог појмовног, концептулног садржаја који се могу представити у виду сценарија гостопримства:

гост је ПОСЕТИЛАЦ У КУЋИ

гост се ПОЗИВА

гост се ПРИМА, ДОЧЕКУЈЕ И ИСПРАЋА

Важнији елементи овог сценарија имају своје лексичке експоненте, што потврђује грађа Речника САНУ. Тако елеманат да госта, као посетиоца у кући, домаћин обично позива исказује се лексемом *званица* „особа позвана на неку свечаност, позвани гост“ која се у речничкој дефиницији јавља као синоним лексеме *госӣ*. На ширем културном плану лексема *званица* показује да се гости званично и ритуално позивају поводом одређених догађаја (слава, свадба, крштење итд.) како би заједно с домаћином прославили радостан догађај уз обиље добре хране и пића, често праћено и музиком. Позивају се чланови шире породице, рођаци, кумови, пријатељи, комшије, колеге и др. Позвани гости се у српском језику како показује Речник САНУ, називају *звани госӣи*. Позвани гости могу бити 'важни' или 'мање важни', што се у језику рангира употребом одговарајућих лексичких спојева, синтагми. Тако су у свадбеном ритуалу свекар и свекрва *велики госӣи* када посећују испрошену девојку, друга момкова родбина (обично жене и деца) су *мали госӣи*. У рангирању важност госта истиче се и на емотивном плану. Тако израз *сидни госӣ* „означава важнијег госта којег треба дочекати са нарочитом пажњом“, осим морално емотивне компоненте, да се домаћин не осрамоти и не постиди, садржи и социјалну компоненту поштовање заједничких, друштвено прихваћених вредности, док лексема *милогосӣ* „мио, драг гост“, истиче лични емотивни однос према госту.

3.3. 'Звани гост' се у српском језику означава синтагмом *звани госӣ*, али се сам појам „званог госта“ различито именује у зависности од тога на који свечани церемонијал се позива – церемонијал свадбе, венчања, славе итд. Лексеме које означавају таквог госта реализују своје значење са позитивном конотацијом. Тако лексема *званик* „онај који је позван на неку свечаност (пријем, обед, свадбу, славу), позвани гост“; *званац (2)* „онај који се редовно позива на поро-

дична веселја, свечаност, редован гост“ и синоними: *гошћеник* и *госијанин*. Лексеме *йолозник*, *йоложајник* означавају ритуалног госта: „гост који први дође у кућу да честита Божић“; *йозваник* позвани сват; *бргуљар* „гост на бргуљи (мала сеоска светковина)“. Дочекивање госта у народном говору означава се лексемом: *дочеканик* „онај кога дочекују, гост на свадби“, а улога коју гост има у свечаном догађају лексемом *долибаша* „најугледнији гост на гозби, изабрани старешина гозбе или народне свечаности, узваник“, затим, *јабучар* (3в) „онај који у име младожење иде у просидбу, просилац; гост на веридби“; *колачар* (2а) „гост с којим домаћин ломи, сече славски колач“; *корњача* (б) „сват који развеселава друге сватове и госте на свадби и који је обучен тако да подсећа на корњачу“.

3.4. Наведеним породичним прославама могу присуствовати и они који нису позвани. У том случају се они означавају синтагматским спојем *незвани гостии*. Непозван гост је и онај који изненада или узгред посети некога. У нашем језику случајно, узгред посетити некога означава се глаголским лексемама *сврайшии* (код некога) и *наврайшии* (код некога). У старија времена врло често су гости били странци, туђинци који су на својим путовањима код некога тражили кров над главом. Такав гост се називао *йујиник намерник*, а у народном говору, према РСАНУ, означава се лексемама *извањац* „онај који је дошао са стране, туђин, странац, гост“, *изненадник* „гост који изненада, неочекивано дође, појави се“. Иначе, етимологија лексеме *гост* показује да је реч *гост* првобитно означавала путника, намерника, странца, туђинца који се изненада појави на вратима кућног прага и кога је требало примити у свој дом и дати му конак. Наиме, лексема *гост* етимолошки се доводи у везу с прасловенским *gostь* које је сродно с латинским *hostis* и готским *gasts* са значењем „незнанац, странац, непријатељ“ (према Мршевић Радовић 2012: 91).

Непозваног госта домаћин може познавати, али, без обзира на то да ли га познаје или не, непозвани гост је непожељан, јер није предвиђен као учесник у одређеном догађају. Изразито негативну конотацију реализују лексеме којима се именују наметљиви гости, гости који изазивају неред, свађу и сл.: *гибаничар* „онај који се радо намеће као гост и гости на туђ рачун“; *јурнек* „онај који се утрпава међу угледне госте“; *несрећник 2а* „онај који својим поступцима, понашањем и сл. прави, изазива невоље, незгоде (себи и другима), злосрећник, невољник“. Ниподаштавање незваног госта показује се и чином „чашћавања“ са остацима гозбе, што показује лексема из народног говора *коњуш* „остаци рибе који се деле незваним гостима“.

О значају позивања гостију као друштвено-културном обрасцу понашања и о непоштовању овог обрасца потврђују следећи изрази, наведен код лексеме *месџо* у РСАНУ: *незвану гостџу мјесџо за враџима* „онај ко непозван дође у нечији дом не може захтевати да буде срдечно, богато угошћен“.

3.5. У етнографским изворима се за незваног госта употребљавају лекеме *браџи*, *друг*, *ускок* са позитивним значењем у складу са традиционалним схватањем да је „пријатељ мога пријатеља, иако незван, мора/треба да буде добро угошћен“. Неке аспекте наведене теорије теоксеније (в. т. 1.1.2) налазимо у српској традицији и култури у етнографским изворима у којима се гостопримство указује незваником госту ако је он *џросјак*, *слеџац*, *сиромах*, јер се верује да се тиме удовољава вишим, божијим начелима, што потврђује и народна пословица: *Гостџи у куџи, Бог у куџи*.

4.0. Концепт гостопримства у српским језику и култури реализује се и кроз однос домаћина и госта, који се и друштвено вреднује. Тако се непријатан, нежељен однос одражава у фрази *нијесам га с џгогачом звао*, као оправдању домаћина у ситуацији у којој гост није задовољан дочеком, пријемом домаћина. Иначе, домаћин на сваки начин настоји да угоди госту, али није увек сигуран да ли је гост задовољан његовим гостопримством, што је потврђено примером из етнографског извора: „Има домаћина који пред госте изнесу свега доста, па опет рекну: 'Изволте, моји голосовриџи, колико је бог дао'“ (Темнић, Вељ. Н.). У народу пак постоји веровање да што је домаћин скромнијег иметка, то је бољи као домаћин. О томе говори изрека *У богаџи на глас, а у сирормаха на часџи*.

5.0. У српској традиционалној култури *гостџи* се, осим што се на ритуализован начин позива, на ритуализован начин се и прима, дочекује и испраћа. Обичаји налажу да домаћин госта прима на срдчан начин, показујући добру вољу да му изађе у сусрет. Израз *широм оџворџиџи враџиа некоме* на метафоричан начин осликава домаћинову спремност и вољу да прими госте (под врата у РСАНУ). За домаћина који се посебно истиче гостољубивошћу каже се да *држи (има, води) оџворену куџу*.

5.1. Исказивање добродошлице госту одвија се паралелно и на вербалан и на невербалан начин, што је нарочито засведочено у етнографским изворима. Најпре се госту, који се појави на вратима, формом *изволи(џе)* нуди да уђе и седне, а форме *Помаже бог!* и *Добро (ми) дошао!* најчешће су учтиве форме којима се госту жели добродошлица. О томе како се гост примао у кућу налазимо и у једном Вуковом етнографском опису: „Кад ко путује преко земље он иде на ко-

нак у село, гдје га застане мрак, пред најбољу кућу, па пита може ли се ноћити, а домаћин му или неко други из куће, каже: „Можеш, брате, с драге воље и добро дошао“. Гдје ко ноћи, оданде га ујутру не пуштају док не руча; а на ужину се свраћају путници опет тако по селима“ (Вук, Рј., под крчма). Или: „Ако је гост знанац: кум, пријатељ, друг ... пред госта излази старешина куће са плоском ракије у руци, после поздрава: Помози Бог! добра ви срећа, питају се за здравље и домаћин наздравља: 'Добро дошао (дошли)'!“ (Кар. 1903: 188)

Добродошлица се на невербалан начин исказује дочекивањем госта с хлебом и сољу, али, како показују етнографски описи, и ракијом: Пошто „гост“ дође у кућу ваља да одмах попије чашу ракије (Богиш. 3, 393). А све то праћено је и одговарајућом здравицом: „Добро дошли гости мили, У здравље је (чашу) изкапили“ (Богиш. 3, 391).¹

Приликом примања, дочекивања госта обичај је данас и да се домаћин с гостом рукује, загрли или пољуби, обично три пута у образ. Некада је био обичај и да му млађи, а често млађе жене, невесте пољубе руку: „Руке шире у лице се љубе, Ђуро мајку у бијелу руку“ (Трој. 7, 94).

5.2. Након срдачног примања, прихватања госта у свој дом, домаћин током целе посете настоји да угоди госту, најпре храном и пићем, али и другим повољностима како би се гост добро осећао, што се исказује фразеологизмом *осећају се као код своје куће*. Елементи дочекивања госта из сценарија гостопримства нарочито су представљени у етнографским изворима, са многим појединостима које сведоче не само о богатој гозби, као у примеру: „Знатнијему госту кољу јагње или јаре, а често и овна“ (Дуч. С. 1, 472) него и о разним церемонијалима којима се угађало госту. Тако је и овим примерима засведочен церемонијал раскомоћивања госта приликом пушења: „Пред госта се остави дуван те по потреби пали“ (Богишић). Често је и домаћин припаљивао госту дуван нарочитим машицама које носи о појасу. Данас се на дуван и на пушење дувана гледа другачије.

Церемонијал раскомоћивања госта и угађања госту засведочен је и у опслуживању госта. Некада су посебну улогу у опслуживању

---

¹ Осим српског народа, и други народи (Јевреји, Руси) су познавали, а и данас познају обичај дочекивања гостију хлебом и сољу. Дочекивање гостију хлебом и сољу данас се у српској култури задржало само на јавним свечаностима приликом дочекивања угледних личности. У неким српским домовима се уместо хлеба и соли данас гости дочекују само слатким (воћем укуваним у шећерном сирупу), али и то све ређе (према Мршевић Радовић 2012: 95). Данас се у српским домовима гости дочекују обично кафом.

госта имала женска чељад – посебно младе жене, али и деца. Пред почетак јела невеста је посипала домаћину да умије руке а онда и гостима. Жене су госта изувале, приносиле му воду и умивале ноге. Стајале су на ногама и двориле ако што устреба.

5.3. Указивање части госту није се огледало само у припремању богате трпезе него и у пружању угодног смештаја. У кућама је постојала бар једна просторија намењена госту. Била је то лепо намештена соба за госте и за свечане прилике и држала се увек чисто. Та просторија се од места до места различито називала: *госћинска соба, гизда, госћинња, госћионица, екстирајница, зафаница, конак; камара, соба за њрмање, салон, њолајна, оџаклија, одвојац; одаја*.

5.4. У новије време одступа се од традиционалног дочекивања госта и угађања госту на сваки начин, па је у данашњем искуству и сазнању све више ограничења за госта, чиме му се ускраћује удобност у домаћиновој кући. Тако се зна да данас многи домаћини својим гостима не дозвољавају да пуше или им ограничавају пушење, што је нарочито постало актуелно увођењем забране пушења. У проширеном сценарију гостопримства улога дома и домаћина све више се замењује угоститељским објектима, па се и број ограничења за госта, госте повећава.

6.0. У сценарију гостопримства важну улогу игра и сам гост. Од госта се очекује да у сваком домаћиновом гесту препознаје његову добру намеру да се покаже гостопримивим. Наиме, очекује се да се гост у туђој кући понаша скромно; у супротном, каже се: *Дошли дивљи ња исџерали њиџоме* (НПосл Вук); да не извољева у храни и пићу, тј. да *Не ѡражи ѡреко хлеба ѡгачу*; да време посете ограничи на догледно време: *Госћ је за ѡри дана; Најмилијег госћа ѡри дана досћа; Риба и госћ ѡрећи дан смрде; Госћу је у госћа вазда добро јуџро*; да указано гостопримство поштује и цени, и да домаћину и другим укућанима исказује захвалност за то. На указано гостопримство гост може узвратити здравицом домаћину и укућанима, обично при опроштајној трпези када му домаћин наздрави за срећан пут, што показују бројни примери из етнографских извора: „Хвала ти мој мили брате Србине и српски сине, на братском дочеку, љубави и поштењу, лијепој лакрдији (речима и разговору), па брате Србине – боже знати и не заборавити! С богом! до сретног виђења“ (Кар. 1903: 1909), или „Слава Богу!, хвала домаћину“ (Кар. 1903: 393). Здравнице се нарочито јављају о прославама (свадбама, весељима, крштењима и др.): „Да бог дарује, да наш брат домаћин у своме дому, а под кутњим кровом сабира и дочекује врсне и изабране људе, патријаре и

владике, попове и калуђере, кумове и пријатеље, добре јунаке своју браћу Србе“ (Игњ. Ј. 1874: 81).

6.1. Као што се гост ритуално позива у госте и дочекује на кућном прагу, ритуално се и испраћа из куће. У нашем сазнању и култури најчешће се у церемонијалу испраћања госта подразумева опроштајна вечера / ручак и сл. и на крају тзв. сиктер кафа 'црна кафа која се госту даје пред одлазак', као и узајамно наздрављање пићем. Домаћин на растанку госту зажели срећан пут и обично му се извињава за своје могуће пропусте молећи га за опроштај ако је шта било противно његовој вољи, очекивању, што показују и примери из етнографске грађе: „Ајде са срећом и опрости“, „Опрости, било ти је ка у пећину“ (Дуч. С. 1, 471), „Није како се хоће, него како се може (угостити)“. Такође се од госта учтиво тражи да о њима као домаћинима другима не прича ружно: „Кажи боље но што је било“. Исказују и наду и жељу да се поново у добру виде: „С богом пошао, опет нам дошао!“ (Богиш. 3, 391). Гост на то узвраћа формом: „Остајте с богом“.

6.2. Обичај је у Срба и да се гост на поласку дарује, било храном и пићем (да му се нађу у путу) било неким другим даром (одевним или другим предметом): „Кад гост одлази, дају му на пут ракије, вина, хлеба и меса и зоб за коња“ (Богиш. 3, 395). Чак је и гост на поласку даровао своје домаћине, тј. оне који су га дворили и служили: „Гост даде који новчић невјестама, слугама и дјечи“ (Богиш. 3, 395). И данас је обичај када се пође некоме у госте да му се однесе поклон. Обичаји налажу да *се њоклону у зубе не гледа*, тј. да се поклону, дару не смеју стављати замерке.

Ослањајући се на анализу грађе из Речника САНУ и етнографских извора, а имајући у виду и досадашње запажање о 'гостопримству' у српском језику и српској култури, можемо као закључак изнећи следеће.

У српској традиционалној култури, у друштвеној и породичној сфери посебно место заузима 'гост' и 'гостопримство'. Пружање гостопримства је било важно друштвено и комуникативно понашање како појединца, домаћина породице, тако и свих чланова његове породице. Резултати истраживања у овом раду потврђују и неке елементе наведених теорија о настајању гостопримства. Тако је анализа материјала показала да у пружању гостопримства у нашој традицији има елемената теорије о корисности (в. т. 1.1.2), о радозналости (како си, шта радиш), о теоксенији – веровању да су гости путујућа божанства (в. т. 1.1.3).

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Богиш. 3: dr Valtazar Bogišić, *Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena*, knj. I... izdala JA, u Zagrebu 1874.
- Вук, Рј.: Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник исцџумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, четврто државно издање, Београд, 1935.
- Дуч. С. 1: Дучић Стеван, *Живот и обичаји племена Куча*, *Српски етнографски зборник XLVIII*, Београд, 1931.
- Игњ. Ј. 1874: Јаков Игњатовић, *Србин и његова поезија*, у: Дјела, књ. I, Матица српска, Нови Сад, 1–107.
- Кап. 1: Капетановић Љубушак Мехмед-бег, *Народно благо...* Сарајево, 1888.
- Кар. 1903: *Караџић*, лист за српски народни живот, обичаје и предање, ур. Тих. Р. Ђорђевић, год. I–IV, Алексинац, 1899–1904.
- Мршевић Радовић 2012: Драгана Мршевић Радовић, *Концепт гостопримства у српској фразеологији и паремиологији*, *Семинар српског језика, књижевности и културе: Предавања 1*, Филолошки факултет, МСЦ, Београд, 91–100.
- НПосл Вук: Вук Стефановић Караџић, *Српске народне пословице*, Београд, 1900.
- Речник САНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, САНУ – Институт за српски језик САНУ, Београд.
- Трој. 7: Сима Тројановић, *Психофизичко изражавање српског народа ...*, *Српски етнографски зборник LII*, Београд, 1935.
- Чајкановић 1924: Веселин Чајкановић, *Гостопримство и теофанија*. Живот и обичаји народни. Студија из религије и фолклора, *Српски етнографски зборник XXXI*, Београд, 1924.

Резюме

Радојка Вуксановић

О 'ГОСТЕ' И 'ГОСТЕПРИИМСТВЕ' В ЯЗЫКЕ И СЛОВАРЕ
СЕРБСКОГО ЯЗЫКА

Опираясь на наблюдения авторов, занимавшихся понятиями гостя и гостеприимства в сербской традиционной культуре и анализируя материал, имеющийся в Словаре САНИ – Сербской академии наук и искусств, мы пришли к следующим выводам.

В сербской традиционной культуре, в общественной и семейной сфере особое место занимал *гость*. Предоставление гостеприимства было важным общественным и коммуникативным обычаем, как со стороны одиночки, хозяина семьи, так и всех членов его семьи. Если бы нам захотелось такое поведение по отношению к гостю связать с упоминаемыми теориями о происхождении гостеприимства, то, по нашему мнению, при предоставлении гостеприимства в нашей традиции больше всего налицо элементы теории теоксении – верования, что гости путешествующие божества. Самым убедительным показателем, что речь идет о теоксении, согласно нашему мнению, являются взаимные провозглашения тостов и благословения хозяина и гостя, где гости и благословения при этом воспринимаются в самом деле как промысел божий. Однако, в настоящее время в современной сербской культуре, в частности в средах городского населения, верование в гостей как путешествующих божеств несомненно сведено к минимуму.